

PUHEENVUOROT JA KATSAUKSET

Serafim Seppälä

Ortodoksisen teologian maailmankonferenssi yllätti dynaamisuudellaan

---

Ortodoksia 63 (2023), 168–171

DOI: 10.61560/ortodoksia.135947

Ortodoksisten teologien yhteenliittymän IOTA:n¹ toinen maailmanlaajuinen megakonferenssi ”Mission and the Orthodox Church” järjestettiin Keski-Kreikan Voloksella 10–15.1.2023. Volos on sympaattinen satamakaupunki, jonka tarmokas teologinen akatemia, isot kirkot ja runsaat hotellit tarjosivat tapahtumalle loistavat puitteet inspiroivien maisemien keskellä. Paikalla oli 400 osallistujaa 45 maasta, ja esitelmiä pidettiin noin 350. Osallistujista noin 20 % oli muita kuin ortodokseja. Kyseessä oli modernin ajan suurin ja merkittävin ortodoksisten teologien kokoontuminen. Sikäli konferenssi oli ainutlaatuinen tilaisuus saada ajantasaista tuntumaa siihen, millaista ortodoksista akateemista teologiaa maailmalla tänä päivänä harjoitetaan. Itä-Suomen yliopistosta paikalla olivat allekirjoittaneen lisäksi professori Risto Aikonen, tohtori Harri Huovinen ja väitöskirjatutkija Tuuli Lukkala.

Sessioiden aiheet vaihtelivat laidasta laitaan kattaen kaikki mahdolliset teologian sektorit. Konferenssin yleisteemaksi valittu missio oli omiaan luomaan esitelmiin raikasta ja tulevaisuuteen suuntau-

---

1 IOTA eli International Orthodox Theological Association perustettiin vuonna 2017 akateemisen ortodoksisen teologian yhteistyöelimeksi. Ks. <https://iota-web.org/>

tuvaan otetta. Moni esitelmä liittyi tavalla tai toisella kirkon ja yhteiskunnan suhteeseen sekä erilaisista historiallisista painolasteista vapautumiseen. Naispuolisten teologioiden panos oli vahva, ja nuorempaa tutkijakuntaa oli liikkeellä runsaasti. Osallistujat pystyivät olemaan läsnä vain pienessä osassa sessioita, ja niinpä itsekkin voin tarjoilla vain omia vaikutelmiani ja havaintojani noin 80 esitelmän pohjalta.

Päällimmäiseksi vaikutelmaksi jäi positiivinen yllätys: ortodoksinen teologia on dynaamisempaa ja ajantasaisempaa kuin olisi voinut odottaa. Eikä tämän toteamiseen tarvitse ottaa vertailukohdaksi joitain hämyisiä luostarioppiirejä, joissa vaalitaan salaliittoteorioita, juutalaisvastaisuutta ja muuta henkistä tunkkaisuutta. Vertailukohdan voi ottaa vaikkapa omista tutkimuksistani.

Puhtaan historiallisia tai patristisia aiheita Voloksella oli suhteellisen vähän: hypostasista ja prosoponia käsiteltiin vain parissa paperissa, ja ”mitä pyhä X sanoi asiasta Y” -tyyppisiä deskriptiivisiä esitelmiä oli tarjolla varsin niukalti. Sen sijaan patristisia ajatuksia käytettiin käsiteltäessä nykyajan haasteita. Tässä on ajateltavaa esimerkiksi omalle oppialalleni (systemaattinen teologia ja patristiikka), sillä saksalaisiin ihanteisiin nojautuvassa suomalaisessa yliopistoperinteessä teologiaa tehdään usein tiukan mekanistisena tekstianalyysinä, jossa vältetään sanomasta mitään ”omaa” tai ylipäätään ajattelemasta luovasti.

Vastaavasti Suomessa teologit tekevät tällä hetkellä paljon kvantitatiivista empiiristä tutkimusta, jossa tuotetaan numeraalista dataa (”52,35 % kokee asian X ongelmallisena”) ja tieteellisen objektiivisuuden nimissä pysytellään hiljaa siitä, miten kyseistä ongelmallista asiantilaa voisi kirkossa korjata. Voloksella en kohdannut ensimmäistäkään sen tyyppistä esitystä, jossa olisi keskitytty asioiden kokemisprosentteihin; sen sijaan kuulin mielenkiintoisia analyysejä siitä, miten ongelma X muodostuu ja miten erilaisia ratkaisumalleja tai vaihtoehtoisia toimintatapoja voisi perustella.

Toisin sanoen osallistujat akateemisuudestaan huolimatta ja siitä tinkimättä osasivat puhua myös kirkon äänenä. Tätä painopistettä selittää missio-teeman lisäksi osaltaan ehkä myös se, että osallistujista silmiinpistävä moni oli Yhdysvalloista, ja amerikkalaisten teologioiden tyyli on usein aktiivinen ja ratkaisuhakuinen, toisinaan jopa hämmentävän ”evangelikaalinen”. Tästä seuraa tehokas

ja dynaaminen lähestymistapa teoreettisiinkin kysymyksiin, mutta asetelmassa on myös omat vaaransa, sillä äärimmillään puheenvuorot saattoivat edustaa puhtaan evankelis-karismaattista "you must tell people about Dziizias" -tyyliä. Oli helppo vakuuttua siitä, että tarinat evankelikaalistaustaisten kirkkoon liittyjien suuresta vaikutuksesta amerikkalaiseen ortodoksisuuteen ovat totta. Tällä on varmasti sekä erinomaisia että arveluttavia seurauksia kirkon elämään ja ajatteluun.

Amerikkalaisten ja länsieurooppalaisten vahvan roolin seurauksena kanoniset juridiktio-ongelmat nousivat esiin todella tiuhaan. Etnofyletismi tuomittiin kymmenissä ja taas kymmenissä esitelmissä; teema näyttää muuttuneen kliseytyneeksi jargoniksi, jossa toistetaan tiettyjä fraaseja ("etnofyletisteillä ei ole eskatologisuutta") ilman että asiaa tarkasteltaisiin monipuolisesti esimerkiksi etnosymbolismin tai vanhojen kansalliskulttuurien säilymisen näkökulmasta.

Voloksen konferenssin päällä oli kuitenkin vielä etnofyletismiäkin suurempi ongelma: ukrainalaisten kärsimyksen ja Venäjän hyökkäyssodan varjo. Moskovan patriarkaatin epäkanoniset toimet ja antikristilliset puheet tuomittiin useassa yhteydessä. Paikalle oli päässyt pienehkö määrä niin ukrainalaisia kuin venäläisiäkin. Yksi konferenssin kiintoisimmista esityksistä oli ukrainalaisen Lidiya Lozovan esitelmä sodan aikana Ukrainassa maalatuista uudentyypisistä ikoneista, joissa sodan kauhut näkyvät eri tavoin. Venäläisiä osallistujia konferenssissa oli kymmenisen maallikkoteologia eri yliopistoista.

Voloksella keskustelleiden teologien joukossa oli pappeja, diakoneja, munkkeja ja nunnia, mutta yksi oli joukosta poissa: 350 esitelmöitsijän joukossa oli vain kourallinen piispoja, hekin lähinnä missioiteeman takia paikalle kutsuttuja eksoottisten "lähetyshiippakuntien" edustajia. Avaustilaisuudessa pääpuhujana oli kreikkalainen Korean metropoliitta Ambrosios, jonka – tietysti etnofyletisin vastainen – puhe oli hyväntahtoinen, mutta sisällöltään hieman yksipuolinen ja tyyliltään paikoitellen naiivi. Akateemisessa tilaisuudessa voisi olettaa, että asioita tarkasteltaisiin monipuolisesti ja älyllisellä vivah-teikkuudella. Ortodoksit aplodeerasivat, mutta eräät ei-ortodoksiset delegaatit luonnehtivat puhetta myöhemmin "kamalaksi".

Kirkon kokonaisuuden kannalta asetelma on erikoinen. Se, että piispat eivät tee tapaustutkimuksia, on vielä ymmärrettävää, mutta entä silloin kun tarvitaan aatteellisia linjauksia esimerkiksi siitä, miten

ortodoksisen kristillisyyden ja sekulaarin kulttuurin rajat muodostuvat? Tästä tematiikasta keskusteltiin Voloksella monesta näkökulmasta. Ortodoksien teologinen ääni ja aatteellisen johtajan rooli on tällä hetkellä Aristotle Papanikolaun ja Paul Gavriilyukin kaltaisilla valovoimaisilla ja laaja-alaisilla ajattelijoilla, ja piispat ovat jääneet keskustelusta taka-alalle tyytyen liturgisen johtajan ja kanonisen kurinpitäjän rooliin.

Käytännössä tällainen symbioosi ehkä toimii suhteellisen hyvin. Monet sanoivat kokevansa, että keskustelu on vapaampaa, avoimempaa ja dynaamisempaa, kun ylin hierarkia ei ole paikalla. Ekklesiologisesti ja ortodoksisen kirkon aatehistorian kannalta tilanne on kuitenkin omituinen. Teologisen auktoriteetin siirtyminen kirkosta yliopistoihin on periaatteessa leimallisen protestanttinen ilmiö, mutta käytännössä ortodoksinen kirkko erityisesti länsimailla on jo samassa tilanteessa. Tällä hetkellä ortodoksisella kirkolla on kuitenkin niin paljon akuutteja ongelmia ja kriisejä, ettei tätä problematiikkaa ehditty Voloksella liiemmin murehtia. Ja olihan teologisia ilojakin tarjolla ennennäkemätön määrä.